

УДК 37.001.63

## ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ У КОМПЕТЕНТНІСНОМУ ВИМІРІ

**Шевчук М. О.**

*У статті аналізуються поняття "проектування", "педагогічне проектування", "компетентнісний підхід". Автор зауважує, що проектування у педагогічному аспекті може виступати технологічною основою компетентнісного підходу в освіті.*

*Ключові слова: проектування, педагогічне проектування, компетентнісний підхід, компетентнісна освіта.*

*В статье анализируются понятия "проектирование", "педагогическое проектирование", "компетентностный подход". Автор акцентирует внимание на том, что проектирование в педагогическом аспекте может выступать технологической основой компетентностного подхода в образовании.*

*Ключевые слова: проектирование, педагогическое проектирование, компетентностный подход, компетентностное образование.*

*The author analyzes the notions of "design", "pedagogical design", "competence-based approach" and emphasizes that designing in a pedagogical aspect can be a technological foundation for competence-based approach in education.*

*Key words: design, pedagogical design, competence-based approach, competence-based education.*

---

**Актуальність теми.** Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних соціально-економічних змін у житті нашої держави. Саме тому останніми роками відбуваються реформаційні процеси в освітній галузі, спрямовані на досягнення рівня найкращих світових стандартів [23, с. 5].

Реформування освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, що відбуваються в останні роки у європейських країнах і пов'язані з визнанням значущості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Одним зі шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його з сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація на набуття ключових компетентностей та на створення ефективних механізмів їх запровадження [23, с. 13].

Очікування суспільства, спрямоване на перехід освітньої системи на новий тип гуманістично інноваційної освіти, її конкурентоспроможність у європейському та світовому освітніх просторах, формування покоління молоді, що буде захищеним та мобільним на ринку праці, здатним робити особистий духовно світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички та компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, буде здатним навчатися впродовж життя. Така позиція вимагає особливо серйозних реформаційних кроків до оновлення змісту освіти та до застосування нових педагогічних підходів до навчання, впровадження інформаційних та комунікаційних технологій, які модернізують процеси розвитку суспільства [23, с. 14].

У контексті реформування та модернізації сучасної освіти, на думку І. Малкової, особливої актуалізації набуває педагогічне проектування як ресурс (засіб, умова, механізм) зміни якості освіти [15].

Отже, **мета статті** полягає в аналізі сутності термінів "проектування", "педагогічне проектування", "компетентнісний підхід" і визначенні ролі педагогічного проектування технологічною основою компетентнісної освіти.

Проблеми проектування розглядаються в працях В. Безрукової, В. Беспалько, Д. Джонса, В. Докучаєвої, О. Заїр-Бека, У. Кілпатрика, О. Коберника, Т. Подобєдової, М. Поташника, В. Ясвіна та ін.

Для з'ясування можливостей педагогічного проектування у забезпеченні процесу формування певного набору компетентностей визначимо сутність понять "проектування" та "педагогічне проектування".

Енциклопедія освіти трактує проектування як творчу, інноваційну діяльність, яка завжди спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту [12, с. 717].

У радянському енциклопедичному словнику проектування тлумачиться як послідовно структурована діяльність з розв'язання певної проблеми, що спрямована на конкретний результат [21, с. 1061].

В. Слободчиков вважає, що проектування – це "конструювання образу та його практична реалізація у межах можливого відповідно до того, що має бути" [20, с. 62].

Н. Краля акцентує увагу на тому, що проектування – це робота з майбутнім, оскільки результатом проектування є образ нового об'єкту. Проектування спрямоване на кінцевий результат з визначенням необхідних зовнішніх та внутрішніх умов, що забезпечать конкретний результат [13, с. 14].

У працях вчених О. Заїр-Бек, Н. Дука, О. Саранова, В. Докучаєвої процес проектування розглядається як певний вид творчої діяльності, яка у своєму розвитку пов'язується з дослідженням, прогнозуванням, моделюванням, програмуванням, соціальним управлінням як творча побудова й реалізація педагогічних ідей, метою яких є перетворення та вдосконалення освітньої системи; як інноваційна педагогічна діяльність окремого педагога або цілого колективу, що відтворюється в їх педагогічних поглядах стосовно навчально-виховного процесу; як феномен, що виник у процесі взаємодії нових тенденцій у педагогічній теорії та інноваційній педагогічній практиці [9; 11; 10; 19].

Отже, поняття "проектування" в основному тлумачиться науковцями як послідовно структурована діяльність з розв'язання певної проблеми, спрямованої на конкретний результат, що має об'єктивну та суб'єктивну новизну.

Застосування проектування у педагогічному процесі розширює, на думку С. Вишнякової, поле конструктивного творчого пошуку, мінімалізуючи рутинність роботи, сприяє створенню технологічних педагогічних об'єктів, у тому числі, педагогічних процесів [7].

В. Безрукова вважає, що педагогічне проектування – це "попередня розробка основних деталей майбутньої діяльності учнів та педагогів" [3, с. 95].

А. М. Олешков та В. Уваров додають, що педагогічне проектування другий за моделюванням етап деталізації моделі, сутність якого полягає у доведенні її до рівня практичного використання. При чому педагогічні системи, вважають науковці, проектуються у формі кваліфікаційних характеристик, професіограм, посадових інструкцій, а педагогічні процеси – у формі розкладів, графіків контролю, міжпредметних зв'язках та поурочно-тематичному плануванні [22].

Група дослідників В. Болотов, Є. Ісаєв, В. Слободчиков, Н. Шайденок надають перевагу тлумаченню поняття педагогічного проектування в контексті "виращування" новітніх форм єдності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нових змісту та технологій освіти, способів і технологій педагогічної діяльності та мислення [5, с. 66].

Г. Муравйова розглядає педагогічне проектування як вид професійної діяльності вчителя, що характеризується сукупністю методів і засобів, які забезпечують передбачення вчителем технологічної структури освітнього процесу та його результатів. Дослідниця робить акцент на тому, що проектування як вид професійної діяльності педагога передбачає осмислення освітнього процесу на основі аналізу педагогічної ситуації і вибору оптимального варіанту його реалізації [16, с. 14].

За твердженням Н. Борисової, педагогічне проектування – це діяльність, спрямована на розробку і реалізацію освітніх проектів, під якими розуміють "оформлені комплекси інноваційних ідей в освіті, у соціально-педагогічному поступі, в освітніх системах ..., у педагогічних технологіях" [6, с. 21].

І. Малкова визначає проектування викладача у дидактичному підході як його самостійну діяльність, об'єктом якої виступає педагогічний процес як цілісна

система. Змістом проектування, за словами автора, є діяльність з визначення навчальних проблем і розробки дій студентів з їх вирішення [15].

Таким чином, учені розглядають педагогічне проектування у двох площинах: як уявну розробку педагогічного процесу, і як його технологічну реалізацію для отримання конкретного результату. При цьому як перший, так і другий аспекти ґрунтуються на проблематизації навчальних ситуацій.

Для встановлення відповідності педагогічного проектування компетентнісному підходу в освіті з'ясуємо сутність компетентнісного підходу.

Вагомим напрацюванням у царині дослідження компетентнісної освіти зроблено науковцями, зокрема: Б. Авво, Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, І. Родигіна, О. Пехота, І. Черемис.

На думку Б. Авво, компетентнісний підхід в освіті покликаний подолати відстань між теорією передбачуваних дій та практикою діяльності. Він зорієнтований не на знання, а на дії (застосування знань для здійснення активних дій). Основою такого підходу стають не внутрішні зв'язки системи знань, а зв'язки між системою знань та навколишнім середовищем. Автор вважає, що компетентнісний підхід забезпечується моделями навчання у діяльності ("навчання через досвід"), тобто завдяки організації структурованого процесу засвоєння власного досвіду розв'язання реальних проблем [1].

За словами Н. Бібік, компетентнісний підхід переорієнтує процес освіти на результат у діяльнісному аспекті і забезпечує розвиток потенціалу особистості для практичного розв'язання життєвих проблем і пошуку власного "Я" у професії, соціальної структури [4, с. 48].

Практичну орієнтацію освіти у межах компетентнісного підходу підкреслює А. Андреев. Він стверджує, що подібний підхід відповідає запиту ринку праці, де цінуються не знання у чистому вигляді, а здатність виконувати певні функції, але застерігає від недооцінювання знань як наукової основи формування компетентностей [2, с. 19].

О. Пометун та І. Зимня пов'язують компетентнісний підхід в освіті з діяльнісним підходами у навчанні. Компетентнісний підхід, на думку І. Зимньої, орієнтує на побудову навчального процесу відповідно до очікуваного чи бажаного результату освіти (знання і вміння "на виході"). А тлумачення компетентнісного підходу пов'язані зі спрямованістю освітнього процесу на формування та розвиток загальної компетентності людини як інтегральної характеристики, що включає знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі [18, с. 66].

Крім того, В. Теслюк наголошує, що компетентнісний підхід прямо пов'язаний з ідеєю всебічної підготовки спеціаліста не тільки як професіонала своєї справи, а й виховання особистості як члена соціуму на гуманістичній основі. При цьому, крім здобуття сукупності знань, умінь і навичок у певній сфері, мета освіти має містити і розвиток світогляду, міждисциплінарного чуття, здатності до прийняття гуманістичних цінностей, уміння приймати рішення і брати на себе відповідальність, здатності оцінювати соціальні процеси, визначати місце й роль в них своєї професійної діяльності, знаходити шляхи її удосконалення. Компетентнісний підхід зміщує освітні акценти з поінформованості суб'єктів навчання на уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем.

Таким чином, сьогодні компетентнісний підхід виступає засобом оновлення змісту освіти і механізмом приведення його у відповідність до європейських вимог. Конструювання нового типу освіти пов'язане з перекладом усіх основних освітніх стандартів з мови знань на мову компетентнісних вимог.

Зауважимо, що у теоретичних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів концептуальні координати компетентнісного підходу спрямовані на посилення практичної орієнтації освіти. Компетентнісна освіта забезпечує засвоєння соціокультурного досвіду не тільки через оволодіння сумою знань, а й завдяки активному відгуку на реальні особистісні та соціальні проблеми.

Отже, головною інтенцією компетентнісного підходу більшість дослідників вважає зміщення кінцевої мети освіти із зунівської тріади на компетентності під час визнання наукових знань когнітивною основою компетентнісних стандартів.

Співставимо завдання компетентнісного підходу із сутністю педагогічного проектування. Вище ми зауважили, що компетентнісний підхід спрямований на посилення практичної орієнтації освіти і пов'язаний з формуванням певного набору компетентностей, які дають змогу особистості ефективно вирішувати конкретні життєві та професійні проблеми. Компетентність, як процесуальне поняття, на думку Г. Голуб та О. Чуракової, формується і виявляється у діяльності [8]. А педагогічне проектування визначається як творча послідовно структурована діяльність з розв'язання певної проблеми, спрямованої на конкретний результат, що має об'єктивну та суб'єктивну новизну. У даному контексті діяльнісний зміст проектування, вважає І. Малкова, найбільше відповідає сутності компетентнісної освіти і виступає умовою забезпечення компетентнісного навчання [15].

Таким чином, необхідність застосування проектування в умовах переходу до компетентнісної освіти обумовлена діяльнісною "природою" педагогічного проектування, зв'язком компетентності та проектування як засобу її формування [14]. У педагогічному аспекті проектування сприяє розвитку здібності передбачати, прогнозувати, орієнтує на свідомий вибір альтернатив на основі методологічних прийомів, навичок, установок та цінностей. Інакше кажучи, проектування стає саморозвитком особистості і технологічною основою компетентнісного підходу в освіті.

Як показує проведений нами теоретичний аналіз сучасних досліджень, проектування має широку сферу застосування в освіті та в найрізноманітніших галузях знань, у вивченні будь-яких предметів, підвищуючи навчальну мотивацію, розвиваючи пізнавальний інтерес, творчі здібності особистості. Усі дослідники і педагоги, які вивчають проектування і використовують його на практиці, сходяться на думці, що проектування має значні педагогічні можливості, сприяє більш глибокому засвоєнню програмного матеріалу, плануванню власної навчальної діяльності, формуванню предметних і творчих вмінь і навичок у практичній діяльності. При цьому реалізація педагогічного проектування в умовах компетентнісної освіти дає змогу забезпечити оптимальну організацію педагогічного процесу і за максимальною гармонійною взаємодією його учасників побудувати процес формування особистості на активній основі через доцільну діяльність у співвідношенні з її інтересами.

Таким чином, застосування педагогічного проектування в умовах реформування освіти дає змогу зробити теоретичні знання засобом творчих пошуків і організувати ефективно формування ключових компетентностей.

### Література

1. Авво Б. В. Методология компетентностного подхода в высшем образовании [Электронный ресурс]: письма в *emissia.offline* / Б.В. Авво // Электронный научно-педагогический журнал. – Режим доступа: <http://www.emissia.org/offline/2005/978.htm>. – Название с экрана.
2. Андреев А. Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А. Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 19–27.
3. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика : учеб. пособ. для инженерно-пед. институтов и индустриально-пед. техникумов / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 342 с.
4. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики : колективна монографія / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. Я. Савченко та ін. ; заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
5. Болотов В. А. Проектирование профессионального педагогического образования / В. А. Болотов, Е. И. Исаев, В. И. Слободчиков, Н. А. Шайденко // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 66–72.
6. Борисова Н. В. Образовательные технологии как объект педагогического выбора : учеб. пособ. / Н. В. Борисова. – М. : ИЦПКПС, 2000. – 146 с.

7. Вишнякова С. М. Профессиональное образование. Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
8. Голуб Г. Б. Метод проектов как технология формирования ключевых компетентностей учащихся / Г. Б. Голуб, О. В. Чуракова. – Самара : Изд-во ЦПО, 2003. – 147 с.
9. Докучаева В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : монографія / В. В. Докучаева. – Луганськ, 2005. – 299 с.
10. Дука Н. А. Педагогическое проектирование как условие подготовки будущего учителя к инновационной деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Дука Н. А. ; Омский госуд. пед. ун-т. – Омск, 1999. – 26 с.
11. Заир-Бек Е. С. Теоретические основы обучения педагогическому проектированию : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Заир-Бек Е. С. – СПб., 1995. – 48 с.
12. Енциклопедія освіти / за ред. В. Кременя ; АПН України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
13. Краля Н. А. Метод учебных проектов как средство активизации учебной деятельности учащихся : учебно-метод. пособие / Н. А. Краля ; под ред. Ю. П. Дубенского. – Омск : Изд-во ОмГУ, 2005. – 59 с.
14. Малкова И. Ю. Проблема проектирования в компетентностном подходе // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – № 298. – С. 186–190.
15. Малкова И. Ю. Разработка образовательного проекта: возможности и ресурсы учебной работы / И. Ю. Малкова // Переход к открытому образовательному пространству. – Ч. 1: Феноменология образовательных инноваций: коллективная монография / под ред. Г. Н. Прокументовой. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 2005. – С. 266–279.
16. Малкова И. Ю. Ценностные основания проектирования в высшей школе / И. Ю. Малкова // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2007. – Вып. 7 (70). – С. 11–13.
17. Муравьева Г. Е. Вопросы теории проектирования образовательных процессов / Г. Е. Муравьева // Педагогическое образование и наука. – 2002. – № 4. – С. 14–21.
18. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
19. Саранов А. М. Инновационный процесс как фактор саморазвития современной школы: методология, теория, практика : монография / А. М. Саранов. – Волгоград : Перемена, 2000. – 259 с.
20. Слободчиков В. И. Очерки психологии образования. Серия "Материалы для педагогических размышлений" / В. И. Слободчиков. – Биробиджан : Изд-во БГПИ, 2003. – Вып. 2. – 160 с.
21. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1985.– 1600 с.
22. Современный образовательный процесс: основные понятия и термины / Нижнетагил. гос. соц.-пед. акад., каф. рус. яз., каф. методики технологии и предпринимательства / авт.-сост. М. Ю. Олешков, В. М. Уваров. – М. : Компания Спутник+, 2006. – 189 с.
23. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – 296 с.